

Wstęp

Zainteresowanie przeszłością odgrywa istotną rolę w kształtowaniu mentalności współczesnych społeczeństw. Archiwiści i historycy to zawody i środowiska, które można uznać za profesjonalnych przewodników ułatwiających poruszanie się po bogactwie dziejów i ich materialnych reliktywów przez poszczególne osoby, środowiska, zbiorowości zainteresowane czasami minionymi. Ich działalność umożliwia zaspokajanie różnych potrzeb intelektualnych odnoszących się do refleksji o przeszłości. Tradycyjne i nadal aktualne role historyków i archiwistów to badanie przeszłości z wykorzystaniem określonych metodologii i związanych z nimi metod, poszukiwanie i gromadzenie źródeł wiedzy o minionych dziejach, refleksje dotyczące ich wykorzystania, edukacja publiczna, ochrona dziedzictwa kulturowego, opracowanie informacji o nim, udostępnianie i popularyzacja zarówno wiedzy historycznej, jak i wiadomości o dokumentach.

Celem niniejszej publikacji jest ukazanie problemów wynikających z pełnienia przez historię i archiwistykę wielu ról społecznych. Służyć temu będzie prezentacja działalności poszczególnych środowisk, instytucji oraz osób tworzących różne formy narracji o przeszłości.

Artykuły w niniejszym zbiorze zostały podzielone na trzy działy: 1. Środowiska i osobowości archiwistyki i historii w społeczeństwie, 2. Dobra kultury i archiwa oraz ich społeczne role, 3. Społeczeństwo w historiografii.

W dziale pierwszym znalazły się rozważania ukazujące problemy badania więzi środowiskowych, działalność zespołów archiwalnych, sylwetki poszczególnych osób. Wanda Krystyna Roman w artykule *Środowisko archiwalne w Polsce. Zarys problematyki badawczej* przedstawiła refleksje związane z metodami badania i identyfikowania oraz klasyfikacji relacji pomiędzy poszczególnymi osobowościami nauk historycznych. Stanowiły one dla badaczki podstawę do poszukiwania czynników przyczyniających się do powstawania środowiska zawodowego. Dążyła

do określenia metod pozwalających wyznaczyć jego granice, a także czynniki determinujące działalność. Dorota Lewandowska w artykule *Udział pracowników Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie w opracowaniu zasobu, akcjach rewindykacyjnych, pracach naukowo-badawczych (XX w.)* ukazała zespół pracowników AGAD i jego formy działalności. Przypomniała sylwetki archiwistów i historyków, którzy przyczynili się do rozwoju refleksji z zakresu teorii i metodyki archiwalnej, systematyzacji wiedzy z tej dziedziny, opracowania i publikacji wielu pomocy archiwalnych, służących lepszemu poznaniu i udostępnianiu zasobu. Andrzej Kamieński w rozważaniach *Berliński okres życia Józefa Paczkowskiego (1882–1919)*, poświęconych pierwszemu w Polsce Niepodległej dyrektorowi Wydziału Archiwów Państwowych Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, zaprezentował jego proces kształcenia na uczelniach niemieckich oraz doświadczenie zawodowe nabyte w archiwach pruskich. Dokonał analizy czynników wpływających na dokonany przez niego wybór pracy w odradzającej się polskiej sieci archiwalnej, za jedne z najistotniejszych uznając edukację i postawę patriotyczną. Michał Kozłowski w artykule *Józef Jasnowski (1906–2009). Szkic do portretu* zaprezentował sylwetkę historyka emigracyjnego działającego w Wielkiej Brytanii, współpracownika Oskara Haleckiego. Wskazał na potrzebę dalszych badań nad tą postacią, analizy jego dokonań historiograficznych i działalności organizacyjnej. Alicja Kulecka w artykule *Rozważania Kazimierza Konarskiego o historii, państwie i społeczeństwie* zaprezentowała poglądy społeczne twórcy podstaw polskiej teorii i metodyki archiwalnej.

W dziale drugim, zatytułowanym *Dobra kultury i archiwa oraz ich społeczne role*, znalazły się opracowania zagadnień dotyczących działalności instytucji dóbr kultury. Vitalija Straviskienė w rozprawie *Dobra kultury Wilna między Rosją/ZSRR, Polską a Litwą (1914–1918)* wskazała na znaczenie dóbr kultury w kształtowaniu wspólnot narodowych, państwowych i regionalnych. Marek Konstankiewicz w artykule *Przemiany zadań administracji archiwalnej w świetle przepisów prawa polskiego z lat 1919–2019* omówił ewolucję systemów i metod zarządzania polską siecią archiwalną w ostatnich stu lat jej istnienia. Adam Grzegorz Dąbrowski w rozważaniach *Źródła do badań genealogicznych w zasobie Archiwum Akt Nowych w Warszawie* zaprezentował akta osobowe instytucji centralnych jako istotne źródło wiedzy o przeszłości poszczególnych osób, rodzin, środowisk społecznych i zawodowych. Renata Gąsior w artykule *Kształtowanie narastającego zasobu archiwalnego – nowe perspektywy* przybliżyła wybrane problemy polityki gromadzenia, w tym stosowania dokumentów zarządzania w instytucjach państwowych oraz prowadzonych w nich kontroli. Wskazała na konieczność wzbogacenia metod pracy i dalszego specjalistycznego kształcenia archiwistów w tej dziedzinie.

Tekst ma charakter eseju opisującego praktyczne zagadnienia nadzoru. Maciej Wojtyński w studium *Archiwum TVP. Niektóre aspekty gromadzenia i opracowywania nagrań* zaprezentował czynniki służące utrwalaniu zapisów obrazu i obrazu z dźwiękiem oraz ich gromadzeniu.

Dział trzeci, zatytułowany *Społeczeństwo w historiografii*, zawiera rozprawę Alicji Kuleckiej *Rola społeczeństwa w procesie odzyskiwania niepodległości. Wokół rozważań historyków Polski Odrodzonej (1918–1939)*. Badaczka podjęła w nim próbę ukazania refleksji historiograficznych o społeczeństwie jako jednego z czynników aktywnie wspierających odbudowę suwerenności państwowej.

W archiwach jest wiele miejsc ważnych. W kontekście pełnionych przez nie ról społecznych jeden obszar zasługuje na szczególną uwagę. Pracownia naukowa, której zdjęcie umieszczono na okładce niniejszej publikacji, stanowi symboliczną przestrzeń integrującą różne środowiska. To tutaj archiwiści spotykają się z historykami, a także z innymi reprezentantami społeczeństwa zainteresowanymi przeszłością i bogactwem dziedzictwa kulturowego.

Przedstawione w niniejszym zbiorze studiów artykuły wskazują na potrzebę dalszego poznania środowisk historycznego i archiwalnego, definiowania ich granic, samoidentyfikacji z nimi poszczególnych osób, poglądów społecznych historyków i archiwistów kształtujących ich postawy, relacji pomiędzy historią i archiwistyką a społeczeństwem, potrzeb i oczekiwań społecznych wobec wspomnianych środowisk oraz wielu innych problemów wiążących się ze społecznymi funkcjami historii i archiwistyki.

Jacek Kordel, Alicja Kulecka